

KULTUREN

Kv Universitetet 1

fornlämning Lund 73:1

Lunds stad och kommun, Skåne

Arkeologisk undersökning 2015

KULTURMILJÖRAPPORT 2017:10

KRISTER KÅM TAYANIN

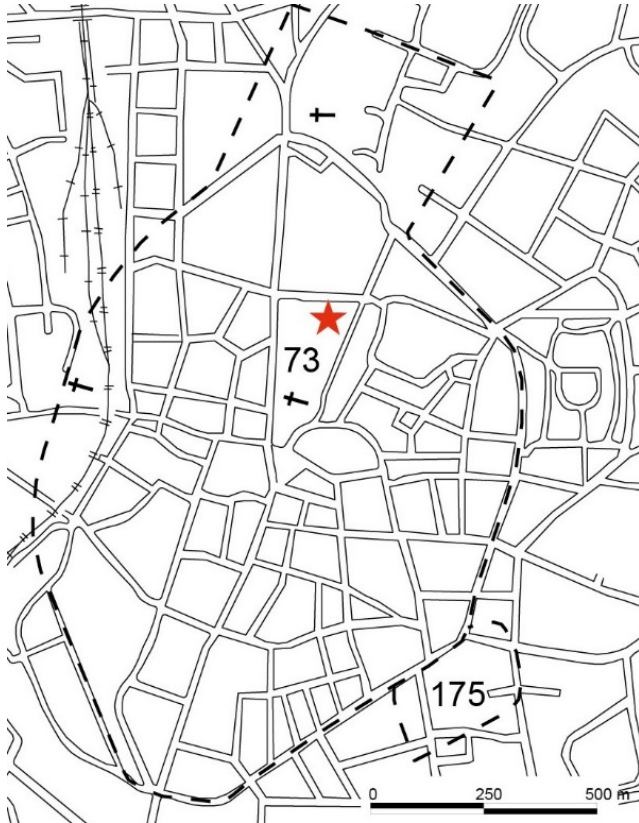
KULTURHISTORISKA FÖRENINGEN FÖR SÖDRA SVERIGE

Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning	3
Fornlämningsmiljö	4
Tidigare arkeologiska iakttagelser	5
Genomförande och resultat	5
Schakt A	7
Schakt D	8
Administrativa och tekniska uppgifter	9
Referenser	10
Otryckta källor.....	10
Otryckta källor.....	10
Bilagor	11
<i>Bilaga 1, schaktplan.</i>	<i>12</i>
<i>Bilaga 2, Sektioner A1-A4.</i>	<i>13</i>
<i>Bilaga 3, sektion G1 och D1.</i>	<i>14</i>
<i>Bilaga 4, fyndlista.....</i>	<i>15</i>

Sammanfattning

I samband med dräneringsarbete vid gamla Archaeologicum, fd institutionen för arkeologi och antikens historia i kv. Universitetet 1, framkom det konstruktioner direkt sammankopplade till byggnadens uppförande, så som frischakt, fundament till stöttor samt igenfyllning av frischakt. I botten på frischaktet i schakt A dokumenterades ett kulturlager där en skärva östersjökeramik påträffades, med datering till 1000-1300-tal.

Figur 1. Lunds medeltida stad, fornlämning 73, med platsen för undersökningen markerad med en röd stjärna.

Inledning

I samband med dränering och grundmursförstärkning genomfördes en arkeologisk undersökning genom schaktningsövervakning i kv Universitetet 1, enligt länsstyrelsens beslut (lst.dnr. 431-34998-2015). Platsen är belägen i den centrala delen av området för det medeltida Lunds stad, norr om domkyrkan. Totalt kom en yta på 39 m² och en volym av 47 m³ att schaktas.

Fornlämningsmiljö

Området utgjorde under senmedeltiden ärkebiskopens apelgård. Söder om denna var ärkebiskopens befästa residens Lundagård belägen, vilken omslöt domkyrkan. I öster, på östra sidan av nuvarande Sandgatan, låg kyrkan S:t Paul och en gård som tillhörde domkapitlet. Strax norr om undersökningsområdet låg ett stads kvarter vari det bland annat fanns ett vikarieresidens (Andrén 1980 s 65, 92; 1984 s 19, 68ff). Som helhet synes området under medeltiden varit präglad av olika kyrkliga institutioner.

Efter några decennier under 1600-talet som privatägt område kom Lundagård att från år 1688 ingå som Kronans ägda mark (Bevaringskommittén 1983 s 200). Apelgården kom således att ingå i Akademiträdgården, vilket finns inritat på en karta från år 1704. Utsträckningen på biskopens apelgård är enligt Anders Andrén okänd, men motsvarar troligen Akademiträdgårdens utbredning. År 1483 nämns att gården 19 ligger norr om ärkebiskopens apelgård med ett sträte emellan, idag benämnd som Paradisgatan (Andrén 1984 s 68).

Under 1740-talet omformades akademiträdgården till en botanisk trädgård av arkitekten Carl Hårleman efter en detaljplan för området som blev klar år 1747. Enligt denna skulle en rund rabatt framför ett orangeri utgöra centrum för ett gångsystem. Mellan den runda rabatten och Kungshuset planerades även en spegeldamm. År 1860 flyttade botaniska trädgården öster om Östra Vallgatan och området omformades till Universitetsplatsen (Bevaringskommittén 1983 s 200ff).

Kringliggande byggnader idag är Universitetshuset som byggdes år 1882, Palaestra med byggår 1883 samt ett tvåvåningshus vid Sandgatan som byggdes redan år 1853. I samband med byggnationen på 1880-talet revs byggnader och murar för att ge plats åt det nya universitetshuset. Helgo Zettervall, som var arkitekt för Universitetshuset och Palaestra, ritade även om den nya Universitetsplatsen där orienteringen ändrades från nord-sydlig orientering till en öst-västlig för att anpassas till den nya byggnaden (Bevaringskommittén 1983 s 200ff).

Tidigare arkeologiska iakttagelser

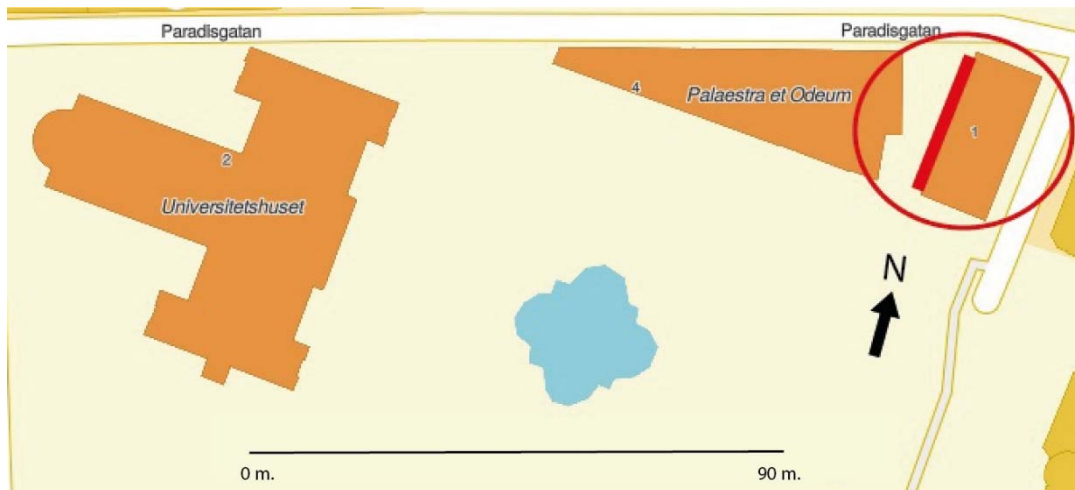
Flera undersökningar har gjorts i området i samband med markarbeten, nedan följer ett urval av dessa.

- 1920-talet. Grävning vid Palaestra. Stora grundstenar dokumenterades (LA-arkivet).
- 1949. Ett större och ett mindre schakt grävdes i anslutning till Universitetshuset. I det mindre schaktet fanns en äldre tegelmur, som verkade ha löpt längs med Paradisgatan. Moränleran framkom vid ett djup av 1,7 m (LA-arkivet).
- 1950. Grävningar söder om Palaestra. Murrester framkom vilka tolkades som rester av den gamla orangeribyggnaden söder om Palaestra. Också en vattenränna påträffades, byggd av kvartsithällar i kalkbruk. Den kan vara av sent datum, då det år 1751 sägs ha stått vatten i källaren på orangeriet, vilket åtgärdades med en dyrbar stentrumma (Törje 1959).
- 1973. Schaktningar öster om Palaestra. Grundstenar fotograferades i porten till muren mot Paradisgatan (Rönn 1996).
- 1996. Grundförstärkningar på den östra gaveln av Palaestra, samt ledningsdragningar. Intakta kulturlager var torra och rotbemängda, innehållande kalkbruk, tegelkross av modernt och äldre tegel. Vid ett djup av 1,00 m under nuvarande marknivå, påträffades moränleran. Under muren mot Paradisgatan påträffades stora grundstenar, som tidigare iakttagits år 1973. Då tolkades de som grundstenar till muren runt det tidigare Lundagårdsområdet. Stenkistan vid Palaestras sydöstra hörn var fylld med stora grundstenar från uppbrytningen av det medeltida Lundagårds murar och byggnader på 1700-talet (Rönn 1996).

Genomförande och resultat

Den arkeologiska dokumentationen utfördes under vintern 2015- 2016 vid flertalet tillfällen. Vid dräneringsarbetet förstärktes husgrunden på innergården med betong, som gjöts ner i ca 2,00 m x ca 1,50 m och ca 1,20 m djupa schakt förlagda längs med husgrunden. För att minimera risken för sättningar i husgrunden grävdes inte hela grunden fram i ett schakt, utan spreds ut i mindre schakt. Schakten som benämndes schakt A-J kom därför inte att hamna i bokstavsföljd (bilaga 1 och 3).

I alla schakt dokumenterades aktiviteter som hörde till husbygget från 1850-talet i form av frischakt och utjämningslager. Schakten blottade även husgrunden som bestod av stora grå stenar på ca 1,00 m x 0,50 m. Samtliga schakt grävdes ner till en grågul moränlera som påträffades på ett djup av ca 0,80 m, men som på vissa ställen låg djupare ner på grund av arbeten med anknytning till husbyggnationen. Endast schakt A och D kommer att beskrivas mer ingående då de representerar en generell bild av de andra schakten. Planritning återfinns som bilaga 1.

Figur 2. Kartan är hämtad från hitta.se, Schaktet är markerat med ett rött streck inom den röda cirkel.

Figur 3. Bilden visar schakt längs med husgrunden i väster, samt tidigare grävda schakt där betong redan gjutits. Fotografiet är taget från norr.

Schakt A

Schakt A började först som ett litet titthål, men förlängdes sedan och blev 2,50 m x 0,90 m stort samt 1,30 m djupt. I schaktet påträffades en nedgrävning fyllt av fem kontexter (nedgrävning 8 och fyllningar 3, 4, 5, 6 och 7). Två konstruktioner dokumenterades i schaktet, konstruktion 11 som var stengrunden till 1800-talshuset samt stenkonstruktion 12. Moränleran som var grågul framkom på ca 0,80 m djup, och benämndes som kontext 1 och matjorden benämndes som lager 10 (bilaga 2).

Nedgrävning 8 utgjordes av frischaktet till 1800-talshuset. I sektion A3 dokumenterades vad som troligtvis är ett ca 2,40 m brett bischakt till frischaktet. Bischaktet verkade ha en östvästlig orientering, dock var det svårt att avgöra dess utsträckning västerut. I botten av bischaktet framkom två ca 0,30 m x 0,05 m stora stenar samt en ca 0,30 m x 0,20 m stor sten (konstruktion 12). Stenkonstruktion 12 har troligtvis även varit del av processen för husbygget, förslagsvis som fundament för en stötta.

Den undre fyllningen i bischaktet (fyllning 5), skiljde sig markant från de övriga fyllningarna, då det bestod av element från medeltida samt sentida kontexter. Dessa har troligen grävts upp och blandats i samband med grävning och fyllning av frischaktet. I fyllning 5 påträffades en skärva östersjökeramik samt djurben. Några av benen stod i vinkel, vilket tyder på ett snabbt igenfyllningsskede. De andra fyllningarna i frischaktet var av en mer sentida karaktär, bestående av förmodligen ditforslade rivningslager med stort inslag av sentida tegel. Flera kontexter i schakt A var störda av rötter från framför allt en stor björk som hade stått på innergården.

Sammanfattningsvis kan man sluta sig till att, det som påträffades i schakt A var anknutet med byggandet av 1800-talshuset. I kontexterna som fyllde frischaktet påträffades sentida tegelfragment som tidsmässigt passar bra in med huset. I botten av frischaktet påträffades ett omrört och återdeponerat lager med inslag av djurben och en skärva östersjökeramik (bilaga 4). I Skåne har östersjökeramik daterats till början av 1000-talet, och har påträffats i medeltida stadslager i Lund från 12-1300-tal (Brorsson 2007 s 6). Då östersjökeramikskärvan kommer från en omrörd kontext, bör den inte ses som en datering av lagret, utan som en fingervisning på att det finns medeltida lämningar i området (bilaga 1).

Schakt D

Schakt D anlades mellan en spiraltrappa, dess betongfundament i söder och en äldre sten och tegeltrappa vid en källardörr. Schaktet var ca 2,50m x 1,50 m stort och 1,20 m djupt. I den norra schaktkanten påträffades en äldre sten och tegelläggning under dagens yta som utgjordes av smågatsten (figur 5). Stenläggningen framkom i schakt I. Under stenläggningen påträffades ett bärlager till den stenlagda delen av gårdsplanen. I schaktet framkom även ett höganäsrör med en fallvinkel bort från huset (bilaga 3).

Figur 5. Stenläggningen och källardörren. Fotografiet taget från väster.

Administrativa och tekniska uppgifter

Länsstyrelsens beslut, dnr	431-34998-2015	Fornlämning nr/art	RAÄ 73:1
Socken/stad	Lund	Projektnummer	61000-441
Landskap	Skåne	Län	Skåne
Kommun	Lund	Trakt/kvarter/fastighet	Kv. Universitetet 1
Typ av exploatering	Dränering		
Uppdragsgivare	Mathias Stenström, Statens Fastighetsverk		
Typ av undersökning	AU		
Ansvarig institution	Kulturen		
Fältarbetsledare	Ivan Balic, Aja Guldåker, Krister Kàm Tayanin		
Övrig personal			
Fältarbetstid	2015/12/16 – 2016/01/18		
Fälttid			
Arkeolog	10 h		
Maskin	-		
Undersökningens omfattning			
Yta	39 m ²		
Kubik	47 m ³		
Schaktmeter	-		
Kostnad för arkeologi			
Fältarbete	10 x 750 = 7500 SEK		
Rapport	10 x 750 = 7500 SEK		
Analys			
Övrigt			
Summa:	15 000 SEK		
Kostnad övrigt			
Maskiner	-		
Bodar	-		
Övrigt	-		
Summa	-		
Summa, faktisk	15 000 SEK		
Summa, beslutad	Enligt löpande kostnad		
Fyndmaterial (förvaring m.m.)	KM:94805:1. Fynden förvaras efter fyndfördelning på Kulturens magasin Diabasen.		
Arkivmaterial, förvaring	Kulturens LA-arkiv under fastighetsbeteckningen		
Ritningar, dokumentation	7 st A3 ritfilm. Planer i skala 1:100, sektioner i skala 1:20.		
Foto	16 digitala foton.		
Analys			
Övriga upplysningar			

Referenser

Andrén, A. 1980. Lund. Medeltidsstaden 26. Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer. Stockholm.

Andrén, A. 1984. Lund. Tomtindelning, ägostruktur, sockenbildning.

Bevaringskommittén 1983. Lunds stadskärna. Bevaringsprogrammet. Krafts rote. Lund.

Brorsson, T. 2007. Medeltida keramik från Ystad – en studie av material från fyra undersökningar. Kontoret för keramiska studier, rapport 18. Vadensjö 2007.

Rönn, V. 1996. Kv Universitetet 2, Lund. Arkeologisk förundersökning 1996. Delrapport. Arkeologiska arkivrapporter från Lund nr 40. Kulturen, Lund 1996.

Törje, A. 1959. Lundagård. Parkanläggningens historia. Föreningen Det Gamla Lund. Årsskrift 41.

Otryckta källor

Material från Kulturens A-arkiv.

Otryckta källor

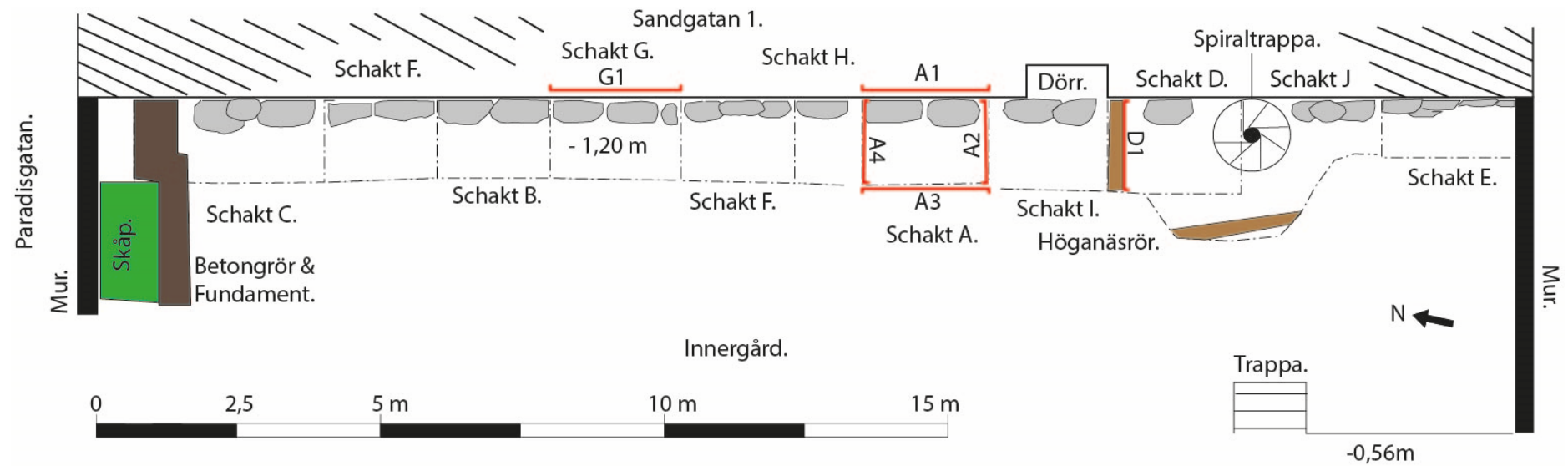
Karta över Kv. Universitetet, uppsökt 2017-16-03

<https://www.hitta.se/kartan!~55.70549,13.19459,17.26975087764878z/tr!i=UxkLzdtM/measure!p=55.70547:13.19354,55.70545:13.19498>

Bilagor

1. Schaktplan.
2. Sektioner A1-A4.
3. Sektioner G1 och D1.
4. Fyndlista.

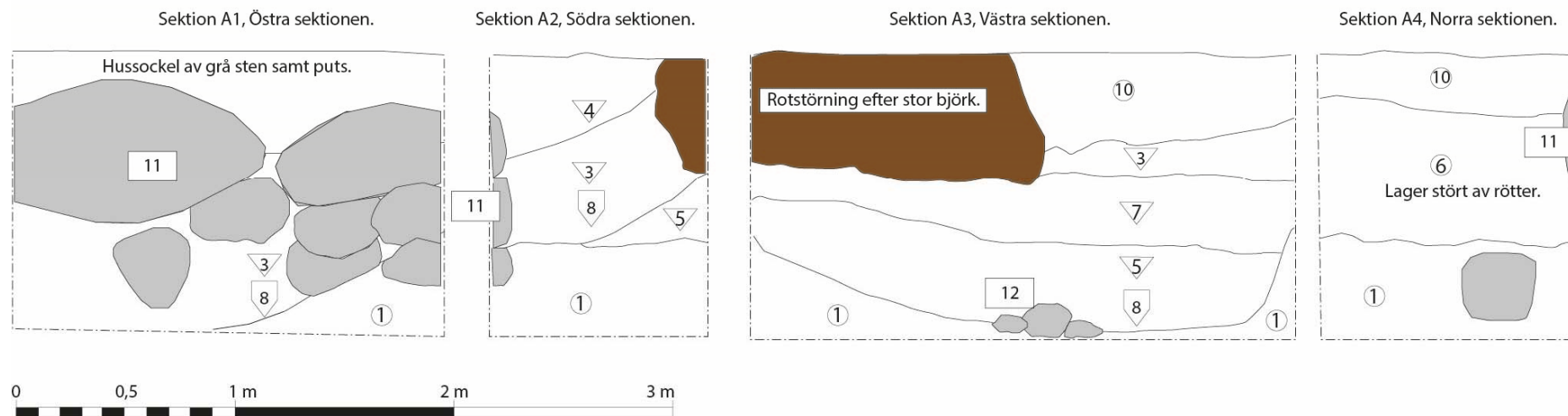
Bilaga 1, schaktplan.

Plan över undersökningsområdet, med schakten utsatta. Sektionerna är markerade med linjer och benämns A1-A4, D1 samt G1. Den vertikala linjen av gråa stenar är den blottade stengrunden till huset, och de bruna avlånga rektangulärt formade figurerna i schakt D och J är höganäsrör. I det sydvästra hörnet finns en trappa som leder ner till en annan marknivå.

Bilaga 2, Sektioner A1-A4.

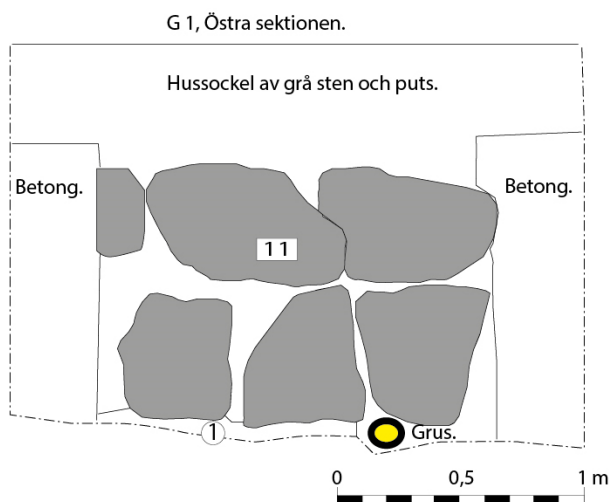
Schakt A.

Figur 4. Alla fyra sektionerna i schakt A.

1. Grågul moränlera.
3. Brungrå, torr och lucker, humös lera blandat med sand och murbruk, med inslag av sentida tegel och småsten. Fyllning av frischakt.
4. Sand och grus. Fyllning av frischakt.
5. Brungrå, torr och lucker, fet, och finkornig, humös, med inslag av lera. Fragment av träkol samt ben förekommer, varav vissa i gott skick och vissa stående i vinkel, samt en skärva östersjökeramik.
6. Brungrå, lucker och torr, siltig sand med inslag av lerkulor och sentida tegel. Lagret är stört av rötter och är förmodligen en blandning av lager 4, 3 och 7.
7. Gråvit sand och murbruk med inslag av gult sentida tegel. Fyllning av frischakt.
10. Humös matjord påförd som odlingslager till 1800-talshusets bakgård.
11. Stengrund till 1800-talshus.
12. Stenfundament till stötta som använts vid uppförandet av 1800-talshus.

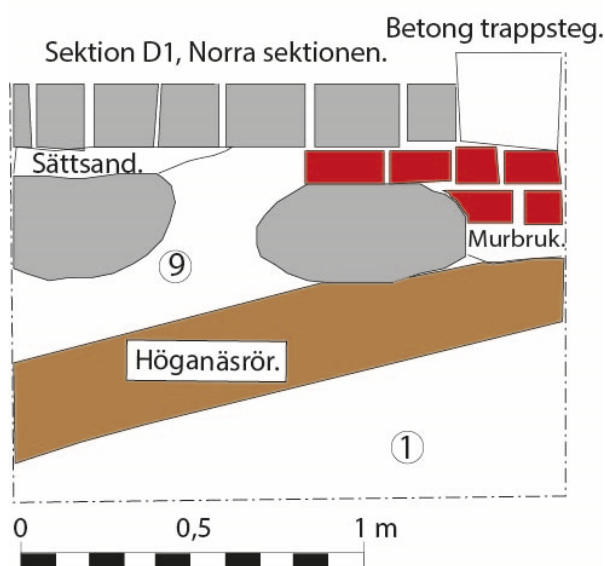
Bilaga 3, sektion G1 och D1.

1. Grågul moränlera.

11. Stenar i husgrunden till 1800-talshuset.

Sektionen visar de gjutna betongförstärkningarna som gjorts i schakt B och F, innan Schakt G grävdes. Den gula cirkeln med svart kant är en kabel.

1. Grågul moränlera.

9. Lucker, grovkornig, brunrå humös och grusig sand, med omdeponerade klumpar av moränlera. kontext 9 har varit bärlager åt den stenlagda delen av gårdsplanen.

Sektionen visar en tidigare fas av en stenkonstruktion som leder fram till källardörren. Stenkonstruktionen bestod av ca 0,60 m x 0,30 m stora stenar, rött tegel samt murbruk. Ett höganäsrör påträffades, med en fallvinkel bort från huset.

Bilaga 4, fyndlista.

Kv. Universitetet 1.

KM. 94805:1

Fyndnummer	Kontext	Material	Sakord	Formtyp	Undertyp	Del	Antal	Vikt, g.
1	Schakt A/kontext 5	Keramik	Kärl	Svartgods, östersjö	Oidentifierad	buk	1	2

Arkeologiska arkivrapporter från Lund har övergått i serien Kulturmiljörapporter fr.o.m. 2013.
I serien Kulturmiljörapporter har utgivits:

2016

- 2016:1 Kv Katedralskolan 8, fornlämning Lund 73:1, Lunds stad och kommun, Skåne. Arkeologisk undersökning 2015. Krister Kåm Tayanin.
- 2016:2 Paradis 35, Lunds stad och kommun. Antikvarisk medverkan 2015-2016. Carita Melchert.
- 2016:3 Innerstaden 1:2 – Mårtenstorget, fornlämning Lund 73:1, Lunds stad och kommun, Skåne. Arkeologisk förundersökning 2015. Johan Wallin.
- 2016:4 Kv Gråbröder 14, fornlämning Lund 73:1, Lunds stad och kommun, Skåne. Arkeologisk förundersökning 2015. Aja Guldåker.
- 2016:5 Norra Rörums kyrka, Norra Rörums socken, Höörs kommun, Skåne. Antikvarisk medverkan 2015-2016. Carita Melchert.
- 2016:6 Klörops häradshäkte, fönsterrestaurering, Klörup 3:3, Lilla Slågarps socken, Trelleborgs kommun, Skåne. Antikvarisk medverkan 2016. Henrik Borg
- 2016:7 Stora Råby 34:37, fornlämning Stora Råby 10:1, Stora Råby socken, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk förundersökning 2015. Johan Wallin.
- 2016:8 Innerstaden 2:1 – Östra Vallgatan, fornlämning Lund 73:1, Lunds stad och kommun, Skåne. Arkeologisk förundersökning 2014. Aja Guldåker.
- 2016:9 Kv Kryptan 10 och 11, Södra Sandby, fornlämning 93:1, Södra Sandby socken, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk förundersökning 2016. Gertie Ericsson.
- 2016:10 Skånes moderna kulturarv, redovisning 2016. Henrik Borg
- 2016:11 Svanelucky 3, Lunds kommun, Skåne. Dokumentationsrapport 2016. Carita Melchert.
- 2016:12 Borgeby 23:7, Lomma kommun. Borgeby slott porttornet. Vård- och underhållsplan. 2015-2016. Carita Melchert.
- 2016:13 Kv Garvaren 4, Fornlämning 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk undersökning 2016. Mattias Karlsson.
- 2016:14 Färgaren 26, Lund. Stäket. Antikvarisk medverkan 2016. Carita Melchert.
- 2016:15 Kv Trädgården 8, Fornlämning 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk undersökning 2016. Mattias Karlsson.
- 2016:16 Pahlmans gård i Vellinge, Vellinge 99:98 m.fl., fornlämning nr 17:1, Vellinge socken, Vellinge kommun. Arkeologiska förundersökningar 2015. Mattias Karlsson.
- 2016:17 Svanelucky 3, Lund, Observatoriet. Antikvarisk medverkan 2015-2016. Carita Melchert.
- 2016:18 Kv S:t Thomas 26, Fornlämning 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk undersökning 2016. Mattias Karlsson.

2017

- 2017:1 Kv. Eskil 19, Lund. Fornlämning 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk förundersökning 2016. Mattias Karlsson.
- 2017:2 Kv. Universitet 1, Lund. Fornlämning 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk förundersökning 2014-2015. Mattias Karlsson.
- 2017:3 Kv. Galten 10, 11 och 12, Lund. Fornlämning 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk undersökning 2016. Mattias Karlsson.
- 2017:4 Clemenstorget, Sankt Laurentiigatan, Bredgatan och Norra Vallgatan. Fornlämning 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk förundersökning 2015. Aja Guldåker.
- 2017:5 Södra stambanan Flackarp-Lund Högevall AU steg 2, Lunds och Staffanstorps kommun, Skåne. 2016. Krister Kåm Tayanin.
- 2017:6 Västra Odarslöv 8:1-Odarslövs kyrka, fornlämning 25. Odarslövs socken, Lunds kommun, Skåne län. Arkeologisk undersökning 2016. Aja Guldåker.
- 2017:7 Kv Kulturen 24, Lund. Geoteknisk undersökning 2015. Gertie Ericsson.
- 2017:8 Kv Kulturen 24, Lund. Förundersökningar 2013-2016. Aja Guldåker.
- 2017:9 Stångby kyrkby, fornlämning Stångby 22:1, Lunds kommun, Skåne. Arkeologiska förundersökningar 2002-2003 Gertie Ericsson.
- 2017:10 Kv Universitetet 1, Lund. Fornlämning Lund 73:1, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk undersökning 2015. Krister Kåm Tayanin.